

ولـٚژای بـرگری کوردی . رـزا شوان

ولـٚژ زمانـکی جیهانیـ، کـ بـر بـستـکانی کات و شوـن و کولتوورـکان و زمانـکان تـد پـنـتـ. ولـٚژ بـ چـندین سـدـ، بـردی بناغـی کولتووری و مرـقایـتی بووـ. ئـزموونـکانی مرـقی بـرجـستـکردوون و تـوانینـکی قووـی بـ هـشیارکردنـوی کـمـ پـشـکشـکردووـ. ولـٚژ هـزی و کاریگـری ئـوی هـیـ، کـ بـرهـستی بکات و ئیلهامـبخش بـت و کاتالیستـکی بـهـز بـ گـانکاری کـمـایـتی. لـ رـگای ولـٚژ و هـوسـزیمان لـگـ کـسانی تردا دـبـت. تـگـیشتنمان لـ جیهانی دور و بـرمان فراوانتر دـبـت. ولـٚژ خـشی و خـم و شیرینی و تایی و ئاـزیـکان، خـون و هیواکانی مرـقی، بـ وشـ وـنا دـکات.

کاتـک کـ دـنگی ناـازیان، لـ شـقامـکـاند دـنگ دـدـنـ و دروشمی داوای ئازادی و شکـمـندی بـرزدنـو، ولـٚژ دـبـتـ ئاوانـیـکی رـنگدانـوی رـحـی سـردـم و و بـ هیوای خـکی و بـ مـشـخی رووناکردنـو و بـ گـگـرتنی خـبات.

زـرـک لـ بزووتنـو رزگاری و ئازادیخوازـکان، کاریگـری و رـنگدانـوی ولـٚژ بـرگری بوون. وک ولـٚژ پـشـوی بزووتنـوی سـدی بیستـمی فـرنـسی. هـنـراو و ولـٚژ سیاسی سـردـمی رـنـسانسی ئیتالیا. بـ زـری نووسـران بـشـکی کاریگـر بوون، لـ بزووتنـوی رزگاریخواز. کـ لـسـر پرسـ کـمـایـتی و سیاسییـکان، هـنـراو و چیرک و رـمان و شانـ و وتاری بـرگریان دـنووسی، بـ هـشیارکردنـوی خـکی و تیشک خستنـ سـر نادادپـروـری و ستـمـکاری. جگـ لـ وـش بـرهـمـ ولـٚژییـکان، سـبارت بـ پرسـ گـرنگـکان، دـتوانن فـزایـک بن، بـ گـفتوگـ و مشتومـ و بیرکردنـوی رـخنـی. ئـمـش پانـنـر بـ گـانکاری و هـنگاونان بـر و داهاتوویـکی باشتـر.

سـرهـدانـی ولـٚژ بـرگری کوردی:

دـوـتانی داگیرکـرانی کوردستان، زیاتر لـ سـدـیـکـ،

هه‌وه‌ی کێ زاریان داوه و ده‌ده‌ن به‌ کارکردنه‌وه‌ی زمانی کوردی و ره‌گرتن له‌ گه‌شه‌کردنی وه‌ژێکی کوردی. چونکه ئه‌وه‌ ده‌زانن که وه‌ژێکی کوردی چه‌کارێکی کارای به‌ره‌گرییه‌ و هانی گه‌ل ده‌دات به‌ خه‌بات و به‌ شه‌شه‌ش و به‌ رووبه‌به‌وه‌بوونه‌وه‌ی که‌-ئیه‌-نیالیزم. وه‌ژێکی به‌ره‌گریی کوردی، لقه‌کی کاریگه‌ر و گرنگی وه‌ژێکی کوردیه‌یه‌. له‌ میراتی کولتوور و وه‌ژێکی کوردی دانه‌به‌او. وه‌ژێکی به‌ره‌گریی کوردی، ئامرازه‌که‌ به‌ ده‌ربه‌ینه‌ی ئاهازییه‌کانی گه‌لی کوردمان و تیشک ده‌خاته‌ سه‌ر په‌ڕسه‌کانی و پاڵپشته‌ی له‌ بزوووتنه‌وه‌ی رزگاربخوازی کورد و له‌ خه‌بات و به‌رخودانی به‌ ده‌سته‌بنانی مافه‌ ره‌وا زه‌وته‌کراوه‌کانی و به‌ رزگارکردنی کوردستانی نیشه‌مانی داگیرکراوی له‌ داگیرکه‌ران، به‌ ئازادی و ژیان. وه‌ژێکی به‌ره‌گریی کوردی ئامرازێکی گرنگ بووه‌، به‌ پاراستنی ناسنامه‌ی نه‌ته‌وه‌ییمان و به‌ ده‌ربه‌ینه‌ی ده‌نگی نااهازییه‌تی، له‌ وه‌ستهم و گه‌شه‌گیریکردن و تاوانه‌ ده‌نده‌یه‌یانه‌ی داگیرکه‌رانی کوردستان له‌یه‌ده‌که‌ن.

په موایه که فیشک به تانیا ناتوانت، به یار له شوی رزگاری و سه ربه خایی بدات. ده بهت وشه یاورۍ فیشک بهت. تفهنگ و په نووس لوولۍ کیان ه بهت. وشه رهگا به شه شوی و راپه ینۍ کان رووناک ده کاتوه. به کو به زری نووسه رانمان له سهنگه رهکانی په شه و دان و ده بنه په شه وا و به رابه رۍ سه سه ختی راپه ین و شه شوی و به رگریکردن له مافهکانی گله که مان و له کوردستانی نیشتمانمان. به دهیان نووسه رمان بوون به قوربانی هوه وستی به رگریان. به دهیان نووسه رمان خران به ندیخانوه. چکه هه گران و په نووس هه گران، باشتربه ین، په شمه رگه و نووسه رانی کوردمان، هه ردوو لایان گیانه کن له دوو جهسته دان. به رپرسیارۍ ته گه یشتنی گله که مان به سه رهکوتن و به هیوا و ئامانجه ده خوازهکانیان له خه گرتوون. که رزگاری کوردستان و به ره رابهوونی ئازادی و دیموکراسی و ئاشتی به کورد.

گەلی کوردمان بە درژی سەدکان، مژووێکی دوور و درژی بەرگری و خاگری و تەکەشانی پەلە شانازی، بەرزگاری و ئازادی و سەربەخەیی هەیە. بەرهەمم و ژێڕییەکانیشمان، رەنگدان و ئێم کولتوور و میراتە شەشگەییەن. دەرست بەهەمین، وەژێ بەرگری کوردی، چەکی بەهەز بە بەهەزکردنی ناسنامی نەتەوێ کوردیمان. هەژگری یەپامەکی خاگری و بەرخودانی

و سووربوون له تکه‌شان و له کښاندان، له دژي داگیرکردني کوردستان و چوسانوالي گډلک‌مان و ه‌و‌دان به س‌يندوالي ناسنامي نه‌ت‌و‌ييمان. ئو د‌نداي‌تي و تاوانان‌ي ک‌ داگیرکراني کوردستان له س‌دي بيستم و بيست و يک‌مدا، له گ‌لي کوردمان کردوويان و د‌يکن، تاواني دژ به مر‌فايتين و له جيهاندا به‌و‌ن‌ن.

له س‌ردمي خ‌باتي م‌د‌رني کورد دا، نووس‌ران و هون‌رم‌ندان کوردمان، له ر‌گ‌ي ه‌نراو‌ي به‌رگري و چير‌ک و ر‌مان و شان و وتار و گ‌راني و و‌ن‌ک‌شان و کاریکا‌ت‌ر‌و‌، و‌ک به‌ش‌ک له خ‌باتي ف‌ره‌نگي، له دژي داگیرکراني کوردستان و ستم و تاوان‌کانيان د‌ره‌ق به گ‌لي کوردمان، به نووسين و به و‌ن‌ک‌شان، گ‌زارشتيان له ه‌و‌ستيان و له نا‌زاييان کردوون.

و‌ژي به‌رگري کوردي، ر‌ک‌ي وروژ‌ن‌ر و کارېگ‌ري ه‌بو و ه‌ي، له داناني بناغ‌ي بزووتن‌والي ش‌گ‌ان و له راپ‌ين‌کاني گ‌ل‌ک‌مان، هاند‌ري ش‌گ‌ان و ج‌ماو‌ري راپ‌يومان بوو. له ئ‌م‌شدا به‌رد‌وامي ه‌ي. به‌ي و‌ژي کوردي به پ‌ي ي‌ک‌م، و‌ژي به‌رگريي.

ه‌ند‌ک له نووس‌ران، پ‌يان واي ک‌ س‌ره‌ندان و‌ژي به‌رگري کوردي به ه‌زانقاني گ‌ل‌ک‌مان (ئ‌حم‌دي خاني: ۱۶۵۰ - ۱۷۰۷) ي د‌گ‌ت‌و‌. له راستيدا، ر‌گ‌ي و‌ژي به‌رگري کوردي، به زار‌ک‌ي ز‌ر له س‌ردمي ئ‌حم‌دي خاني ک‌نتر، له ف‌ل‌کل‌ري کوردي و له گ‌راني و له پ‌ندي پ‌شيناني کورديدا، بووني ه‌ي. ئ‌حم‌دي خاني له‌م ک‌پ‌ل ه‌نراو‌يدا د‌ت:

ئ‌ز مام‌ د ه‌ي‌کم‌تا خو‌د‌ دا
کورمانج‌ د د‌و‌—تا دن‌ دا
ئايا ب‌چ و‌چ‌ي م‌ان‌ م‌هر‌م؟
بل جومل‌ ژ به‌ن‌ چ بوون‌ م‌ه‌کووم؟

خاني س‌رسامي خ‌ي به کاري خودا د‌رد‌ب‌ت، گ‌ل‌ي ئ‌و‌شي ه‌ي، ک‌ به‌چي کوردي له د‌و‌ت و له س‌رو‌ري به‌ب‌ش کردوو، به‌چي ئ‌ستاش م‌ه‌کووم و چ‌وساو‌ي؟

گ‌ل‌ک‌ له ه‌زانقانه کلاسيکي و مود‌رن‌کانمان، ه‌نراو‌ي به‌رگري کارېگ‌ريان ه‌نيون‌ت‌و‌، و‌ک: حاجي قادري ک‌ي،

زیوَر، پیرمَرِد، فایق بکس، گَران، هَمَن موکریان، هَزار موکریان، جگَرخوَن، یونس دَدار، ئیبراهیم ئَحمد، کامَران موکری، شَرک بکس، خالد دلەر، مَدَدَت بَخَو، عَبدوو، پَشَو، لَتیف هَمَمَت. چَندین هَزانفانی کوردی دیکَش. کَ بَ دَیان هَـنراوِی بَـرگری و نیشتمانیان هَـنیونَـتَو. ئَمانَ چَـند نموونَـییـکی چَـند هَـزانفانَـکن:

(یونس دَدار: ۱۹۱۸ – ۱۹۴۷) لَ مارشی نَـتَوِـیی کوردی (ئَی رَقیب) دَـت:

ئَی رَقیب هَـر ماو قَـومی کورد زمان
 نایشکَـنی دانَـری تَـپی زَـمان
 کَس نَـ کورد مردوو، کورد زیندوو
 زیندوو قَـت نانَـو ئاـکَـمان

(جگَرخوَن: ۱۹۰۳ – ۱۹۸۴) لَ هَـنراوِی (کیمَ ئَـز؟) دا، دَـت:

کیمَ ئَـز؟
 کوردَ کوردستان
 تَق شَـش و قولکان
 تَق دینامَـتم
 ئاگَـر و پَـتم
 سَـرم وک ئَـتوون
 ئاگَـر لها قَـیسوون
 گاڤا بتَـقَم
 دنیـا دَـهـژِی
 ئَق پیت و ئاگَـر
 دوژمن دَـکوژی
 کیمَ ئَـز؟

(کامَران موکری: ۱۹۲۹ – ۱۹۸۶) لَ پَـرتووکی (گواا سوور):
 ۱۹۵۹) یَـکَم پَـرتووکَ کَ بَ منداِی خوَندمَـو، تا ئَـستا بَـشک
 لَ هَـنراوِی کانیـم لَـیاد ماون. ئَـم سَـ دَـم بَـ نَـموونَـ
 بَـ هَـنانَـو:

کاروانی ئَـمَ کَـوتووَـتَـرَـگَ
 بَ ئامانجی کورد هَـر ئَـبَـگَ

ئەگەرچى شەخس بىلەن بىر ئايال ئۆز-ئارا
گىيانى زەرەلەندۈرۈشكە ھەۋەسلىنىپ قالىدۇ

بـا م هـ ر ئ ب ش ف ق د ر ک و
کورد ل م هـ و ر ا ز س خ ت س ر ک و

(ئىبراھىم ئىحماد: ۱۹۱۴ - ۲۰۰۰) لى سروودى (ھەر كورد ئىبن) كاپىلى يىكەم:

داگ-یرک-ری د پ- ل- ق-ین
د-ن-د-ی ب- و-ی-ژدان و د-ن-
گ-ر ق-ن-د-یل و ئاگ-ری و شیرین
ی-ک-سان ک-ی ل-گ- رووی ز-م-ین
نا-توانی واک-ی ک-ورد ن-ب-ین
ه-ر کورد بووین و ه-ر کورد ئ-ب-ین

(شەركە بىڭكەس: ۱۹۴۰ - ۲۰۱۳) شايىنى نازناوى ھەزائىنى بىرگىرى
يې. زەربى ھەزاۋانى نىشتىمانى و بىرگىرىن. شەركەى
نەمر، بى شەزاۋانى (ئەنفال) بىدناو، لىژەر ناوى (خەو
نەبوون، كىژەل خەون نەبوون) ئەم كەپلەيمان لىۋەرگرت:

[illegible]

■ ■ ■ ■ ■

(خالیید دل-ر: ۱۹۳۳ — ۲۰۱۳) ل دوا ک-پل-ی سروودی
(ی-شم-رگ-ین) دا د-ت:

زاري سارک ش ه و ای داو کورد نه ه _ _ _

خاکی کوردستان بـ بـمبا و چـک بـکـبـ
هـبـدـراون لـم کـبـوانـ
بوونـتـ پـنـدی زـمـانـ
ئـم وـا تـ گـبـستانی دوژمنـانـ
پـشـمـرگـین ، پـشـمـرگـین
پـشـمـرگـین ، بـ هـبـمـتـین

پـبـوانـ
میلـتـین
شـری رـژی زیلـتـین
لـ پـناوی بـختیاری کوردسـتان
بـخت دـکـین ژیان و ما و گیـان
لـ پـناوی بـختیاری کوردسـتان

دوبـی: ۲۰۲۵